

HERMAN LOMBAERTS

MODELE WSPÓŁCZESNEJ KATECHEZY DOROSŁYCH*

Od Soboru Watykańskiego II katecheza dorosłych stała się jednym z głównych zagadnień teologii pastoralnej i katechetyki. W tym znaczeniu dokument pt. *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej (Adult Catechesis in the Christian Community)*, wydany w 1990 roku przez Międzynarodową Radę Katechetyczną, zbiera i podsumowuje główne argumenty wspierające rozwój katechezy dorosłych, a także prezentuje motywacje, kryteria, cele i zasady jej praktycznego zastosowania¹

Wiele wydarzeń wpłynęło na rozwój katechezy dorosłych w XX wieku. Po II wojnie światowej społeczeństwo stopniowo przeobraziło się w społeczeństwo postindustrialne; rolnicy i robotnicy zaczęli podejmować prace związane z finansami, komunikacją, usługami, a tym samym coraz więcej osób uczestniczyło w procesie doskonalenia zawodowego, aby podjąć nowe obowiązki. Edukacja ustawiczna stała się koniecznością wynikającą z przygotowania do drugiego lub trzeciego zawodu i na stałe związała się z życiem człowieka dorosłego.

Jest zatem zrozumiałe, że również w kwestiach wiary i kultury religijnej poprzez różnego rodzaju inicjatywy starano się obudzić podobne zainteresowania wśród wierzących. Szczególnie Sobór Watykański II wzmocnił fundamentalny proces odnowy w Kościele i to nie tylko z powodu przemian zachodzących we współczesnym społeczeństwie. Zmiany liturgiczne, nowe

Prof. HERMAN LOMBEARTS, brat szkolny – profesor Uniwersytetu Katolickiego w Leuven w Belgii.

* Jest to tłumaczenie skróconej wersji referatu wygłoszonego na KUL-u 13 maja 1999 roku.

¹ Por. Les évêques de France. *Catéchisme pour adultes. L'alliance de Dieu avec les hommes*. Paris 1991; *Modes d'emploi du Catéchisme pour adultes*. Paris 1992.

ujęcia zagadnień dogmatycznych i moralnych, które następowały w procesie przemian historycznych, wymagały wyjaśnienia. Przede wszystkim jednak konfrontacja ze współczesnym zachodnim społeczeństwem wpłynęła na chrześcijaństwo w zadziwiający sposób. Możliwości pastoralne i eklezjalne zaprezentowane dorosłym w celu ożywienia i wzmocnienia ich wiary (np. integracja kalendarza liturgicznego z życiem społecznym, nowe środowisko chrześcijańskie, chrześcijańska postawa w życiu zawodowym, odnowa życia sakramentalnego) nie tylko zdawały się nie odpowiadać osobowemu rozwojowi dorosłych, ale wzrastająca grupa młodych chrześcijan miała coraz większe trudności, aby pogodzić przekonania religijne z praktyką życia codziennego lub wyrazić siebie w zinstytucjonalizowanej rzeczywistości religijnej² Zachodnie społeczeństwo wywarło również ogromny wpływ na inne kultury, co znalazło swoje odbicie w procesie ciągłej formacji dorosłych. Jednym z przykładów może być teren Indii, co wyraźnie prezentuje w swojej rozprawie doktorskiej A. Mulamottil³ Autor argumentuje, że niektóre specyficznie zachodnie społeczne i kulturalne cechy życia chrześcijańskiego powinny być zrelatywizowane, aby pozwolić chrześcijanom mieszkającym w Indiach rozwinąć autentyczną chrześcijańską tożsamość.

W tym kontekście pojawiają się dwa istotne pytania:

1. Co wspólnota chrześcijańska powinna uczynić, aby stać się miejscem ciągłego i wspierającego ukierunkowania dorosłych do życia wiarą we współczesnym społeczeństwie?

2. Jaki rodzaj kompetencji i jakości życia wspólnotowego chrześcijan jest niezbędny, aby gwarantować ciągłość tradycji chrześcijańskiej oraz stymulować twórcze zmiany i innowacje?

Powyższymi pytaniami można zająć się z dwóch różnych perspektyw.

Istnieje bardzo prosta odpowiedź. Należy skoncentrować się na tym, co już zostało stworzone w ostatnich dziesięcioleciach i od początku historii Kościoła. Dodatkowo, Magisterium Kościoła i kapłani są w stanie udzielić odpowiednich wskazówek wiernym, którzy pragną uczestniczyć w procesie formacji wiary.

² Por. J.-M. C h a r r o n, J.-M. G a u t h i e r. *Entre l'arbre et l'écorce. Le monde pastoral en tension*. Québec 1993; Comité de théologie de l'Assemblée des évêques du Québec. *L'engagement des communautés chrétiennes dans la société*. Québec 1994; J. G r a n d ' M a i s o n, L. B a r o n i, J.-M. G a u t h i e r. *Le défi des générations. Enjeux sociaux et religieux du Québec d'aujourd'hui*. Québec 1995.

³ Por. A *Contextual Theological Approach to Christian Identity and its Implication for the Ongoing Faith formation in India*. Leuven 1998.

Chrześcijanie często nie wiedzą jak uporać się z modernistycznym czy postmodernistycznym społeczeństwem. Tradycyjny język chrześcijański utracił swoje znaczenie w społeczeństwie Europy Zachodniej, ustanowiony sposób myślenia nie odpowiada wzorom współczesnego świata, liturgia wydaje się nie mieć powiązania z doświadczeniami nowych pokoleń. Młodzi ludzie i wiele osób ze średniego pokolenia zdaje sobie sprawę z istniejącej przepaści, ale nie wie co robić i dokąd iść. Z powodu tej nowej, ujawniającej się sytuacji katecheza dorosłych potrzebuje twórczej inspiracji.

W niniejszym artykule autor zamierza zaprezentować różne aspekty katechezy dorosłych w odniesieniu do postawionych pytań: przez przedstawienie kilku modeli katechezy dorosłych oraz poprzez wyjaśnienie kryteriów niezbędnych do ewaluacji katechezy dorosłych.

I. POSZUKIWANIE NOWYCH MODELI KATECHETYCZNYCH

W kontekście tej prezentacji słowo „model” winno być powiązane ze szczególnym sposobem postrzegania rzeczywistości i struktury dostępnych informacji na temat rzeczywistości. Model jest sposobem myślenia mającym na względzie rozwiązanie określonych problemów. Każdy model ma u swoich podstaw pewną liczbę założeń na dany temat, np. edukacji, oraz gwarancje wprowadzenia tych założeń w różne konkretne sytuacje. W tym sensie można podejść do katechezy dorosłych przyjmując różne przesłanki i sposoby myślenia. W rezultacie cele katechezy z dorosłymi będą się różnić, proces uczenia się będzie organizowany w inny sposób a ostateczne efekty będą zależne od przyjętego modelu. Kiedy różne modele są przyjmowane we wspólnocie chrześcijańskiej, mogą się w niej ujawnić odmienne sposoby rozumienia rzeczywistości wiary i rozwoju chrześcijańskiego stylu życia. Ta różnorodność stawia wymóg dialogu i wzajemnego zrozumienia, aby we właściwy sposób „zintegrować” różnice i utrzymać jedność wśród wierzących. Chociaż zdarzało się w przeszłości, że wpływ określonego kontekstu politycznego, ekonomicznego lub założeń filozoficznych przynosił w rezultacie teologiczne i pastoralne opcje, które okazywały się nie do pogodzenia.

Wracając do cytowanego dokumentu *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej* wydaje się jasne, że niniejszy tekst zamierza odnaleźć nowe sposoby docierania do dorosłych, którzy nie przyjęli Dobrej Nowiny albo „zewangelizowani” opuścili Kościół. Przyjęcie tego założenia jako punktu

wyjścia zmniejsza potencjalny rozwój katechezy dorosłych (katechezy z dorosłymi) i sugeruje, że ewangelizacja jest podstawowym modelem pracy z dorosłymi, który powinien być wprowadzony. Niniejszy artykuł spróbuje ukazać, że w nowym kontekście społeczno-politycznym niezbędna jest krytyczna ewaluacja modeli katechezy dorosłych.

Współcześni katechetycy zgadzają się, że istnieje ogromna potrzeba katechezy dorosłych, jednak odmienne założenia odnośnie do interpretacji wiary chrześcijańskiej w sytuacji współczesnego świata powodują istotne różnice w rozwoju koncepcji i modeli katechezy dorosłych. W tym sensie słowo „model” może być również powiązane z pojęciem „paradygmat”, nacisk jest wówczas położony na fundamentalne różnice w sposobie myślenia i rozwiązywania problemów. Przejście z jednego paradygmatu do drugiego zakłada zerwanie z poprzednim i tworzenie nowej sytuacji.

II. ANDRAGOGICZNE PODEJŚCIA DO KATECHEZY DOROSŁYCH

Francuski pedagog, Marcel Lesne, wyróżnia trzy główne podejścia do edukacji dorosłych⁴ Prezentując swoje modele jasno określa założenia każdego z nich, cechy charakterystyczne i logiczne konsekwencje. Jego teoria została przyjęta przez Centre National d'Education Religieuse we Francji i zastosowana do tworzenia podstaw katechezy dorosłych i katechezy z dorosłymi⁵

1. Model przekazu (transmisji)

W tym modelu systematyczne wyjaśnianie rzeczywistości wiary jest uznawane za główny sposób ciągłej formacji chrześcijan. Zdobywanie wiedzy o prawdach wiary pozwala na ich przyjęcie, uwewnętrznienie i przeniesienie w życie codzienne.

Niniejszy model można lepiej zrozumieć dzięki następującym przykładom:

⁴ Por. *Travail pédagogique et formation d'adultes. Eléments d'analyse*. Paris 1977; t e n ż e. *Lire les pratiques de formation d'adultes. Essai de construction théorique à l'usage des formateurs*. Paris 1984.

⁵ Por. C.N.E.R. *Formation chrétienne des adultes. Guide théorique et pratique pour la catéchèse*. Paris 1986.

- serie konferencji zorganizowanych dla dorosłych, które przedstawiają jakiś określony temat, np. „Miłość Boża”, „Błogosławieństwa”, „Sakramenty”; głównym celem prezentacji jest wyjaśnienie, zgodnie z nauką Kościoła, jakiegoś aspektu wiary, elementu życia chrześcijańskiego czy duchowości;
- systematyczne czytanie Ewangelii z odpowiednim komentarzem egzegetycznym, lingwistycznym, teologicznym;
- cykl wykładów na temat rzeczywistości sakramentalnej udzielony rodzicom, których dzieci przygotowują się do przyjęcia sakramentów.

M. Lesne określa powyższe działania jako „transmisyjne”, ponieważ są one skoncentrowane na przekazie prawd wiary i tradycji chrześcijańskiej wiernym w procesie formalnej instrukcji, nauczania.

U podstaw niniejszego modelu znajdują się następujące założenia:

- wiara jest zawsze odpowiedzią na głoszone słowo Boże „fides ex auditu”;
- chrześcijanie, aby żyć rzeczywistością wiary, muszą o niej więcej wiedzieć;
- istnieją ludzie, którzy wiedzą więcej o chrześcijańskiej tradycji i oni mogą stać się „źródłem wiary” dla innych poprzez głoszenie dobrej nowiny lub jej wyjaśnienie;
- model zakłada liniowy, dydaktyczny przekaz i hierarchiczny porządek, opierając się na typowej edukacyjnej relacji nauczyciel–uczeń, nadawca–odbiorca.

Większość programów opartych na tym modelu nie pozwala uczestnikom na stawianie pytań lub dzielenie się własnymi doświadczeniami. Dorosły nie jest traktowany jako podmiot posiadający własne zrozumienie zagadnień wiary w świetle osobistego doświadczenia, ale wyłącznie jako odbiorca przekazu katechetycznego.

2. Model skoncentrowany na osobie

W tym przypadku uczestnicy są zapraszani do dzielenia się własnymi spostrzeżeniami, refleksjami i odczuciami w odniesieniu do jakiegoś religijnego zagadnienia czy po prostu doświadczeniami wiary. Interakcja między członkami grupy i proces zachodzący w grupie są uznawane za niezbędne dla rozwoju lepszego zrozumienia i uzyskania nowego wglądu w rzeczywistość wiary. Osobisty rozwój wiary jest wewnętrznie związa-

ny z procesem przemian dokonującym się w człowieku i w jego relacjach do innych osób. Kategoria „Ja” jest centralną kategorią w tym ujęciu⁶

Po Soborze Watykańskim II wielu chrześcijan stworzyło małe grupy z zamiarem dzielenia się doświadczeniem życia i refleksją na temat znaczenia wiary w codziennym życiu. Te grupy spotykały się zazwyczaj co dwa, trzy tygodnie na kilka godzin i przyjmowały formę osobistej dyskusji, czytania Ewangelii i jej konfrontacji z konkretnymi sytuacjami i pytaniami, które pojawiały się w życiu. Uczestniczyłem w spotkaniach takiej grupy przez 25 lat i jestem zaskoczony jak wiele zmian, zwłaszcza w podejściu do wychowania młodego pokolenia, dokonało się przez lata. Niektóre z grup usystematyzowały swoje doświadczenia po 20 latach i zaprezentowały jako model ciągłej formacji chrześcijańskiej.

Innym przykładem związanym z tym modelem jest przygotowanie ludzi świeckich, którzy podjęli działalność pastoralną w parafiach, dekanatach i na poziomie diecezjalnym. Zamiast nauczania „co mają myśleć i co mają robić”, kandydaci podzieleni na małe (ok. 12 osób) grupy uczestniczyli w trzyletnim programie pastoralnym. Systematyczne spotkania co tydzień zapewniały ciągłość procesu, nad którym czuwały dwie osoby. Psycholog (niekiedy socjolog), który odpowiadał za komunikację grupową, i teolog, który pomagał w odkryciu chrześcijańskiego znaczenia w codziennych sytuacjach i dobierał odpowiednie materiały służące formacji chrześcijańskiej. Skupiono się przede wszystkim na procesie osobistej przemiany każdego z członków grupy, biorąc pod uwagę jego doświadczenia i sytuację życiową. Bowiem formacja teologiczna i pastoralna nie może być oddzielona od biografii osoby uczestniczącej w tym procesie.

Bardzo ważne są założenia tego modelu:

- rozwój religijny jest bezpośrednio odniesiony do rozwoju osobowego; samoświadomość, wewnętrzny obraz siebie, doświadczenia i ich interpretacje tworzą chrześcijańską tożsamość;
- interakcje zachodzące w grupie są niezbędne do zrozumienia siebie, odkrycia własnego „ja” i swojej wrażliwości na rzeczywistość wiary;
- uczestnicy grupy mają możliwość rozwoju odpowiedniego języka, aby rozmawiać o kwestiach wiary, nazywać rzeczywistość wiary i wyrażać własne przeżycia religijne;

⁶ Por. J. F o w l e r. *Becoming Adult, Becoming Christian*. San Francisco 1984; E. E a t o n W h i t e h e a d, J. D. W h i t e h e a d. *Christian Life Patterns. The Psychological Challenges and Religious Invitations of Adult Life*. New York 1982.

- proces indukcyjny jest stymulowany przez grupę i każdy ma w nim swój udział, zatem tylko w niektórych, szczególnych sytuacjach potrzebny jest prowadzący.

3. *Wyznanie wiary w kontekście społecznym lub model „odpowiedni”*

Trzeci model, który prezentuje M. Lesne, jest bardziej skoncentrowany na rzeczywistości społecznej i sposobie w jaki szczególnie kontekst społeczny, ekonomiczny i polityczny, kulturalny i religijny wpływa na ludzi dorosłych. Świadomość tych uwarunkowań i zaangażowania w ich zmianę jest punktem wyjścia w procesie zrozumienia wiary chrześcijańskiej. Zgodnie z tym modelem aktywne włączenie w konkretną sytuację społeczną jest niezbędne w procesie uczenia.

Ekstremalny przykład, który zostanie przedstawiony, jasno pokazuje, co oznacza to edukacyjno-angażujące podejście. Grupa chrześcijan, złożona z ludzi świeckich i osób zakonnych, działająca pod nazwą „Ploughshare Mouvement”, podjęła z inspiracji jej liderów, braci Berrigan, kilka znaczących inicjatyw, aby przeciwstawić się produkcji broni nuklearnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Członkowie grupy doszli do wniosku, że stosowanie broni nuklearnej do ustanowienia militarnej, ekonomicznej i politycznej hegemonii w świecie jest nie do przyjęcia z humanistycznego i chrześcijańskiego punktu widzenia. Długo zajmowali się tym zagadnieniem, czytając Pismo święte i modląc się. Ostatecznie zdecydowali, iż aby zwrócić uwagę społeczeństwa na tę sytuację, należy podjąć konkretne działanie. Ich symboliczna akcja polegała na przedostaniu się na teren wojskowy, gdzie znajdowały się rakiety nuklearne, zniszczeniu rakiet i podpisaniu się krwią. Świadomi grożących im konsekwencji, członkowie grupy wyjaśniali swoim rodzinom i przyjaciołom dlaczego chcą to uczynić. Oczywiście zostali uwięzieni na wiele lat, ale ich akcja wzbudziła publiczną dyskusję i skłoniła polityków do poszukiwania nowych, bardziej etycznych rozwiązań. Ewangelia i solidarność w Chrystusie „pociągnęła” ich ku konkretnej akcji, ponieważ cała populacja była zagrożona, a ograniczona grupa ludzi, która miała polityczną władzę, zapomniała o fundamentalnych prawach człowieka.

Wiele podstawowych wspólnot w Ameryce Łacińskiej, Afryce i Azji przyjmuje tę samą strategię jako model katechezy dorosłych. I często członkowie tych grup w rezultacie swojego zaangażowania giną. Przechodzą przez śmierć, która prowadzi do obietnicy życia w Chrystusie. Ta orientacja

jest niezwykle ważna w życiu każdego chrześcijanina. Pierwszą i najistotniejszą umiejętnością w życiu chrześcijańskim winna być zdolność rozróżnienia między tym, co przynosi śmierć, a tym, co daje życie.

Założenia modelu:

- wiara nie może być odseparowana od solidarności z ludźmi, którzy cierpią opuszczenie, wyzysk, zniewolenie, nieludzkie warunki życia, kimkolwiek są i gdziekolwiek żyją;
 - katecheza dorosłych winna być zakorzeniona w zobowiązaniu solidarności z potrzebującymi;
 - wprowadzenie zmian społecznych jest konieczne do wyjaśnienia i zrozumienia wiary chrześcijańskiej;
 - proces indukcji jest nieodłączny od procesu edukacji wiary dorosłych.
- „Wyznanie wiary” oznacza, że chrześcijanie są przygotowani do podjęcia odpowiedzialności za obecne społeczeństwo. To zobowiązanie jest uznane za konieczne dla rozwoju wiarygodnej tożsamości chrześcijańskiej we współczesnym społeczeństwie.

III. MODEL DYDAKTYCZNY

Niektóre podejścia do katechezy dorosłych są oparte przede wszystkim na teoriach edukacyjnych uwzględniających specyfikę procesu uczenia się dorosłych. Przy czym liderzy prowadzący grupy według tych modeli muszą odznaczać się nie tylko znawstwem zagadnień edukacyjnych i psychologii wychowawczej, ale winni posiadać umiejętności kierowania procesami zachodzącymi w grupie⁷ „Nauczyciele-eksperci” rozpoczynają od identyfikacji i analizy potrzeb potencjalnych uczestników. Lepsze zrozumienie pytań, trosk, niepokojów dorosłych pozwala jasno określić cele i przedmiot katechezy. Następnie przygotowuje się program stymulujący i wzmacniający indywidualny i grupowy proces uczenia się, tworzy się odpowiednie materiały, dobiera metody i środki. Wcześniej przygotowany projekt prezentuje się grupie, która jeśli chce w nim uczestniczyć, musi go przyjąć w takiej

⁷ Por. P. C r o s s. *Adults as Learners. Increased Participation and Facilitating Learning*. San Francisco 1982; J. W A p p s. *Improving Practice in Continuing Education*. London–San Francisco 1985; R. A r n o l d, J. K a l t s c h m i d. *Erwachsenensozialisation und Erwachsensen Bildung*. Frankfurt 1986; M. S. K n o w l e s. *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Learning*. London 1985.

formie, w jakiej został zorganizowany. Jeżeli prowadzący spotkania odznaczają się dobrą komunikacją interpersonalną i umiejętnością zarządzania procesami grupowymi, to mogą stworzyć uczestnikom możliwość dzielenia się własnymi doświadczeniami.

Charakterystycznym przykładem katechezy dorosłych realizowanej według modelu dydaktycznego jest grupa liturgiczna. Zespół odpowiedzialny za edukację dorosłych w diecezji organizuje systematyczne spotkania liturgiczne w parafiach, aby uaktywnić wiernych podczas Mszy świętej. Zanim rozpoczną się regularne spotkania, prowadzący grupy liturgiczne odwiedzają parafie, biorą udział w Eucharystii i obserwują uważnie jej uczestników oraz działania liturgiczne, a następnie starają się określić mocne i słabe strony organizacyjne liturgii parafialnej. W konsekwencji jest przygotowywany program liturgiczny, który realizuje wcześniej określone cele. W jego tworzeniu bierze zazwyczaj udział zarówno teolog – znawca zagadnień liturgicznych, jak i psycholog, pedagog, socjolog – specjalista w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz zagadnień edukacyjnych.

Założenia tkwiące u podstaw modelu dydaktycznego:

- nowe teorie edukacyjne (andragogiczne) tworzą bezpieczne podstawy do rozwoju katechezy z dorosłymi;
- człowiek dorosły winien być w pełni zaangażowany w tworzenie własnego procesu uczenia się;
- niezbędnym warunkiem do przygotowania dobrego projektu katechezy dorosłych jest właściwe odkrycie potrzeb i oczekiwań potencjalnych uczestników;
- znajomość teorii uczenia się dorosłych i poprawne zarządzanie procesem grupowym gwarantują wzmocnienie motywacji i pełne zaangażowanie uczestników, świadomych długoterminowych rezultatów katechizacji.

IV MODEL DYSONANSU

W tym podejściu uznaje się dorosłego za głównego twórcę procesu edukacyjnego. Istnieje bowiem założenie, iż tylko w sytuacji konfrontacji z fundamentalnymi pytaniami egzystencjalnymi, które wprowadzają pogmatwanie, zakłopotanie w „ułożone” życie człowieka dorosłego, ludzie zaczynają zastanawiać się i podejmować działanie. Doświadczenie dysonansu – niespójności, przeciwieństwa, przeszkody, zakłócenia w istniejącej harmonii myślenia i działania jest punktem wyjściowym do „życiowej

pielgrzymki”, do zaangażowania w proces zmian⁸ Model dysonansu (rozdzwięku) jest w swoich założeniach bardzo bliski teorii dysonansu Festingera i dezintegracji pozytywnej Dąbrowskiego.

Można w nim wyróżnić cztery podstawowe kroki:

1. Wzrost świadomości istniejącego dysonansu (rozbitcia, rozdzwięku); sformułowanie realnych, życiowych zagadnień; identyfikacja zmian niezbędnych do zrobienia postępu w życiu chrześcijańskim.

2. Czas „laboratorium” (czas doświadczeń), spotkanie i konfrontacja ze szczególnymi wydarzeniami w celu eksperymentowania z niektórymi elementami przynależności religijnej i zobowiązań wynikających z wiary; stworzenie sytuacji edukacyjnej pozwalającej na ocenę postaw, schematów myślenia, wzorców działania oraz ich wpływu na styl życia.

3. Ewaluacja rezultatów w odniesieniu do istniejącego dysonansu, określenie celów i kryteriów koniecznych do oceny jakościowych różnic powstałych w wyniku eksperymentalnego uczenia się.

4. Reintegracja rezultatów procesu edukacyjnego z życiem aż do czasu, kiedy pojawi się nowy dysonans.

Niniejszy model można lepiej wyjaśnić dzięki odwołaniu się do konkretnego przykładu. Kilka lat temu członkowie trzech różnych organizacji chrześcijańskich wyrazili swoje wątpliwości i trudności związane z harmonijnym łączeniem pracy zawodowej i postawy chrześcijańskiej. Wszyscy zmagali się z pytaniem: Jaki jest rezultat ich zaangażowania i pracy na rzecz sprawiedliwości społecznej i pokoju? Jako aktywni chrześcijanie przyjmowali z pełną odpowiedzialnością wezwania Ewangelii i pracowali koordynując różne programy na rzecz Trzeciego Świata, przygotowywali wolontariuszy do pracy w organizacjach humanitarnych, organizowali grupy „Justice and Peace” Pracowali w ten sposób przez wiele lat, ale ich wysiłki zdawały się nie przynosić pozytywnych rezultatów, a wręcz przeciwnie wielu z nich było już zmęczonych ciągłym czytaniem sprawozdań i doniesień o torturach i braku przestrzegania podstawowych praw człowieka. Coraz częściej tracili poczucie sensu wykonywanej pracy i nie mogli jasno określić bezpośredniego związku ich zaangażowania z daniem świadectwa Chrystusowi i Kościołowi. W tej sytuacji sprecyzowali pytanie: Czy jest możliwe pokonanie zaistniałych trudności i przełamanie kryzysu wiary? Dotychczasowe wysiłki, dyskusje, przeczytane książki, rekolekcje nie

⁸ Por. I. B e r t e n. *He Died for Us... He Lives!* „Lumen Vitae” (English) 1978 nr 4 s. 403-434.

przynosiły oczekiwanego rezultatu, ale byli gotowi jeszcze raz zaangażować siebie, poświęcić czas i podjąć próbę. Tradycyjny język przekazu wydawał się niewystarczający, nieodpowiedni do nowej sytuacji społecznej. Teolodzy i inni specjaliści, których zaprosili do współpracy, dawali im szansę odkrycia nowej wizji i pogłębienia motywacji.

Po analizie zaistniałej sytuacji, jasnej identyfikacji istniejącego rozdźwięku między ich tradycyjnym chrześcijańskim wychowaniem a nowym kontekstem społecznym, nastąpiło określenie celów, a w konsekwencji zobowiązanie do podjęcia wspólnej trzyletniej pracy. „Czas laboratorium” trwał zbyt długo, aby go dokładnie opisywać w niniejszym artykule, ale krytyczna współpraca wszystkich członków tej grupy i systematyczna ewaluacja każdego kroku, okazały się niezwykle cenne, aż do ostatniej fazy, kiedy zdecydowali się pracować metodą „studium konkretnego przypadku”. W ciągu trzech lat zdobyli wystarczającą autonomię, by radzić sobie z najbardziej dramatycznymi sytuacjami, uzyskali niezbędne podstawy metodyczne oraz zdolność analizy każdej sytuacji w chrześcijański i twórczy sposób.

Podstawowe założenia:

- proces uczenia się ludzi dorosłych jest zakorzeniony w podstawowych pytaniach, które wpływają na ich sytuację życiową;
- sami dorośli powinni inicjować proces uczenia jako odpowiedź na życiowe sytuacje;
- katecheza dorosłych, która dąży do kształtowania chrześcijańskiego stylu życia w obecnym kontekście społecznym, musi być bezpośrednio związana z żyjącym Chrystusem i żywą wspólnotą chrześcijańską;
- rezultaty procesu uczenia muszą być adekwatne do realnej sytuacji życiowej i początkowych zmian.

Pomimo pozornych podobieństw pomiędzy zaprezentowanymi modelami istnieją fundamentalne różnice. Najnowsza literatura zwraca uwagę na wpływ przemian społecznych, politycznych i kulturalnych na katechezę (edukację religijną). Jednym z autorów, który analizuje ujawniające się różnice i konflikty w odniesieniu do katechezy dorosłych, jest R. Englert⁹. Jego zdaniem założenia katechezy dorosłych znajdują swoje podstawy w trzech głównych orientacjach: postawie antymodernistycznej, promodernistycznej i postmodernistycznej. Pierwsza postawa odrzuca modernizm jako

⁹ *Religiose Erwachsenenbildung. Situation – Probleme – Aandlungsorientierung*. Stuttgart 1992.

źródło zła i czyni go odpowiedzialnym za dezintegrację rzeczywistości religijnej. Uznaje chrześcijaństwo za przeciwstawne modernizmowi i nie dostrzega możliwości pogodzenia chrześcijaństwa z modernizmem. Druga przyjmuje oraz uznaje istnienie modernizmu jako fakt, którego nie można zmienić i konsekwentnie szuka odpowiedniego miejsca dla chrześcijaństwa w nowym kontekście historycznym, tak aby wydobyć wartość i oryginalność chrześcijaństwa. Trzecia postawa rozpoznaje zagrożenia i słabe strony modernizmu, zwracając uwagę na istniejące przeciwieństwa: ubóstwo, prześladowania, wyobcowanie społeczne, problemy ekologiczne itp.

W zależności od przyjętej wstępnej orientacji koncepcja katechezy dorosłych będzie zupełnie odmienna. Według Englerta zamiast polaryzacji i pogłębiania różnic między odmiennymi orientacjami, które wpływają na edukację religijną dorosłych, należy wspierać dialog. Z drugiej strony Englert uważa, że w pracy z dorosłymi chrześcijanami istnieje konieczność integrowania trzech różnych historycznych rzeczywistości: historii świata, społeczeństw, kultur; historii Kościoła i osobistej historii (biografii) chrześcijan. Kościół musi przedstawić i głosić oficjalną hierarchię prawd wiary, jednak katecheza dorosłych, zakorzeniona we wspólnotie eklezjalnej i lokalnej społeczności, nie może negować istnienia obu rzeczywistości, wybierając jedną a odrzucając drugą; ale dostrzegając problem winna krytycznie analizować i badać obydwie rzeczywistości w świetle Objawienia i historii społeczeństwa.

V WNIOSKI PASTORALNO-KATECHETYCZNE

Zaprezentowane modele skupiają się na różnych priorytetach. Model przekazu podkreśla znaczenie treści, model skoncentrowany na osobie kładzie nacisk na rozwój osoby jako centralne zagadnienie katechezy dorosłych. Model wyznania wiary akcentuje interakcje społeczne jako niezbędny warunek życia Ewangelią na co dzień, bowiem chrześcijaństwo oznacza zaangażowanie w zmianę jakości życia. Z drugiej strony model dydaktyczny postrzega katechezę dorosłych jako dobrze zaplanowany proces, przygotowany zgodnie z oczekiwaniami uczestników. Natomiast model dysonansu docenia wartość pytań stawianych przez dorosłych w nowej, złożonej sytuacji życiowej.

Jeden model katechezy dorosłych, najlepszy do zastosowania w pracy katechetycznej ze wszystkimi dorosłymi chrześcijanami, z pewnością nie

istnieje. Przedstawione podejścia do katechezy dorosłych uzupełniają się wzajemnie. Wybór modelu, który zostanie zastosowany, zależy od kontekstu i krytycznej refleksji nad jego założeniami, ponieważ każdy z nich reprezentuje odmienny sposób myślenia i odniesienia do rzeczywistości. Modele realizują wyraźnie nakreślone cele, niekiedy pozornie przeciwstawne, reprezentujące odmienne podejście do kwestii wiary. Należy zatem wyraźnie dostrzegać różnice i komplementarność poszczególnych modeli. Krytyczna refleksja nad założeniami poszczególnych modeli z jednej strony oraz zrozumienie, co to znaczy być chrześcijaninem we współczesnym świecie, z drugiej strony są niezbędne do wsparcia wspólnoty chrześcijańskiej w procesie ciągłej katechezy dorosłych.

Tłumaczenie: Elżbieta Osewska

MODELS OF MODERN CATECHESIS FOR ADULTS

S u m m a r y

The article by Professor H. Lombaerts "Models of modern catechesis for adults" begins with the statement that after Vatican Council II great transformations have occurred in the post-industrial society and the Christian community again and constantly has to support adults.

The article consists of two parts. The first one is about looking for new models for adult catechesis in the Christian community. The second one presents an andragogical approach to catechesis for adults, i. e. an attempt to present the models.

The first model of transmission is based on the typical educational relation teacher-pupil.

The second model is concentrated on the person; it is conducted in a group where care is taken of the religious development through consciousness of the self, an inner image of oneself, experiences and their interpretation.

The third model is concerned with profession of faith in the social context (W Lesne) and has its roots in solidarity with people.

The didactic model tries to discover adults' needs and on the basis of theories of learning to involve them in catechesis.

And finally, there is the dissonance model that is especially useful in various religious experiences and in obligations resulting from faith.

In the pastoral-catechetical conclusions it was reminded that the model of transmission stresses the meaning of the contents, and when it is concentrated on the person, it emphasizes the person's development. The profession of faith model stresses social interactions, the didactic one is concerned with a well-planned process of learning and the

dissonance one with the value of questions asked in one's life. The one and only model does not exist; models must be critically chosen depending on the existing situation.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: katecheza dorosłych, modele katechezy.

Key words: catechesis of adults, catechesis models.